СОЦИАЛНОТО ПРЕДПРИЯТИЕ: ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ И ПЕРСПЕКТИВИ

Юлиян НАРЛЕВ[1]

[1]Икономически университет – Варна
jnarlev@ue-varna.bg

Резюме. От началото на осемдесетте години на миналия век въпросите за социалните предприятия придобиват особена популярност – практико-приложна, както и научна значимост. За един кратък период от време, близо половин век, социалните предприятия стават неразделна част от образованието и от академичните изследвания; превръщат се във фактори, влияещи осезаемо върху социалната и икономическа политика. Формирането и развитието на социалните предприятия са следствие на дълбоки социални, демографски, културни, глобални, обществени промени – резултат на капитализма и на неговия крайъгълен камък, предприемчивостта. Съвременната и иновативна теория по въпроса е естествено продължение на стратегиите за промяна на обществата и на света – в глобален аспект, както и отговор на нестопанския, на обществения и бизнес сектор – в опит да разрешат актуалните и важни въпроси на времето. Поради изложените обстоятелства по-горе, настоящото проучване има за цел да се изследват и да се анализират в теоретичен план основите на социалните предприятия, като на тази основа да се изведат и систематизират техните съвременни перспективи за развитие.

Ключови думи: социално предприятие, социална иновация, социално предприемачество, предприемаческо управление, социален мениджмънт.

1. Въведение

От началото на осемдесетте години на миналия век въпросите за социалните предприятия придобиват особена популярност, практико-приложна, както и научна значимост. За един кратък период от време – близо половин век – социалните предприятия стават неразделна част от образованието и от академичните изследвания; превръщат се във фактори, влияещи осезаемо върху социалната и икономическа политика.

Причините за интереса към темата имат основания да се проучват в широк и в тесен аспект. В по-общ план, формирането и развитието на социалните предприятия са следствие на дълбоки социални, демографски, културни, глобални, обществени промени - резултат на капитализма и на неговия крайъгълен камък, предприемчивостта. В по-тесен аспект, нарастващата потребност от проучване на социалните предприятия кореспондират с проблемите на заетостта, безработицата, социалните неравенства, недостига на природни ресурси, бедността, нарастването към изискванията за здравни услуги и социални грижи, глобалното изменение на климата, загубата на цели популации и на отделни биологични видове. Към определящите за интереса към темите фактори, биха могли да се добавят и редица съвременни

предизвикателства, като въздействията на глобализацията, влиянието на масовата урбанизация и пр. Безспорно, предпоставките са много и различни, взаимосвързани по произход и по съдържание. Тяхното изследване и познание е важно, тъй като появата и развитието им поставят под съмнение устоите на всяка една социална държава, както и водещите й социални и икономически политики.

В резултат на установените и други фактори, знанието относно социалните предприятия се обогатява и развива. Въпреки това, в научната литература са налице актуални дискусии относно тяхната същност и видово многообразие; мащабите и границите на проявленията им; критериите за мониторинг и за оценка на техните приноси и др. Научните дебати в посочените и в други аспекти имат основания дотолкова, доколкото темата за социалните предприятия е иновативна за социалните науки, в т.ч. и в България.. Успоредно с това, в съвремието ни се формират и развиват с бързи темпове нови социални предизвикателства. Свидетели сме на растящи неравенства „бедни – богати”, динамични климатични промени, религиозна дискриминация, тероризъм и конфликти, които фактори провокират със следващи дискусионни въпроси научната и по-прагматично ориентираната, човешка мисъл.

Въз основа на направените по-горе констатации, настоящото проучване има за цел да се изследват и да се анализират теоретичните основи на социалните предприятия, като на тази основа се изведат и систематизират техните съвременни перспективи за развитие.

2. Теоретични основи на социалното предприятие

Социалното предприятие се интерпретира по различен начин от различните учени и практици. Една част от изследователите анализират приоритетно социалното предприятие в сферата на гражданския или неправителствения сектор. Втората група теоретици и практици проучват възможностите на публичния (обществен) сектор за създаване на социални блага. Третата група изследват социалните предприятия най-вече от позицията на частния бизнес, който за изпълнение на своите социални цели не рядко си сътрудничи с други сектори – доброволчески, общински и държавен. Последната група учени изследват социалното предприятие като широкообхватна, хибридна организационна форма с множество измерения за разрешаване на социални и/или икономически проблеми и за катализиране на социални трансформации. Безспорно, този широк съдържателен спектър затруднява еднозначните тълкувания и интерпретации на самата концепция.

Поради гореизложената причина, за разбиране в дълбочина на смисъла и на съдържанието на социалното предприятие дискусията в изложението се позовава изначално на някои базови дефиниции. В това отношение един от първите изследователи, който проучва проявленията на социалното предприятие в реалността е Грегори Дийс. В дефинитивен план през 1994 г. той определя: „Социалното предприятие е частно предприятие, посветено на разрешаването на социални проблеми. Дейността му се предопределя от недостига на социални значими продукти и услуги, които осигуряват социални продукти и услуги в определени сектори. Изборът им произтича от оценката за качество на предлаганите от публичните институции, социални блага. Социалното предприятие, за разлика от традиционното, преследва цели, които не биха могли да бъдат измерени посредством показатели като обем на печалбата, размер на пазарния дял или пък подкрепата на избирателите”. (Dees, G. 1994)

В изследване на Ан Кларк, социалното предприятие бива определено като: „...алтернативен подход на частния сектор, който има за основна цел максимизирането на печалбата. Отговорът на социалното предприятие на новите предизвикателства като модерна форма на бизнес и на управление се основава на създаване на нови ценности – справедливост, демокрация, социална и екологична отговорност, посредством принципите на пазарната икономика, където всеки търгува свободно на основата на търсене, предлагане и пазарна конкуренция.” (Clarke, A. 2012) Основен елемент в това определение е **водещата роля** на **социалните ценности**, **формирани във времето посредством социално-икономически лостове и механизми за създаване на социални блага.**

Принципът на разпределение на печалбата е възприет за водещ показател и при определението на Питър Бейкър. По мнение на автора: „Социалното предприятие е предприемачески бизнес с водещи социални цели. Печалбите от дейността му се реинвестират за целите на обществото в много по-голяма степен, отколкото за осигуряването на печалби за акционерите и за собствениците” (Baker, P. 2010). Редом с това, Бейкър извежда критерии за идентифицирането на успешните социални предприятия в глобален мащаб.

Изборът на критерии за идентифициране на успешни социални предприятия е също водещ мотив при изследването на новозеландския изследовател Сам Бътерс. Той е на мнение, че всяко едно определение ограничава разбирането на концепцията за социалното предприятие до точно определени мисловни граници на нейните създатели. Заради това авторът прилага друг изследователски подход. Той „извлича” водещи показатели на социалното предприятие от многообхватната палитра от определения и проверява впоследствие тяхната достоверност в практиката. Самите показатели биват диференцирани в две групи – социални и икономически, представени на следващата таблица.

Таблица 1.

Показатели на социалното предприятие

Икономически показатели	Социални показатели
Социалните предприятие са непосредствено въвлечени в производството и/ или предоставянето на стоки и услуги в много по-голяма степен, отколкото в дейностите по набиране на средства и консултации.	Социалните предприятия са резултат от инициативи на граждани, въвличащи хора от обществото или групи, които споделят обща цел. Следователно, целта определя формата на социалното предприятие.
Социалните предприятия са създадени от доброволци и са управлявани от група граждани. В това отношение те могат да получават средства и дотации от публични институции и от частни предприятия. Въпреки това социалните предприятия имат висока степен на автономност.	Вземането на решения се основава на принципа: един член – един глас. Независимо че собствениците на капитал играят важна роля, властта за вземане на решения не се основава върху собствеността на капитала.
Финансовата жизнеспособност на социалните предприятия зависи от усилията на членовете им, които имат отговорност за осигуряване на необходимите финансови ресурси, за разлика от повечето публични институции. В този смисъл социалните предприятия генерират значително ниво на икономически риск.	Социалните предприятия предполагат участие на тези, които са засегнати от дейността им – т. нар. „ползватели” на услуги. Следователно, ползвателите са представени и участват в управлението на социалните дейности. В много случаи. една от задачите е да се подчертае демократичния характер на управлението на предприятието.
Извършваните социални дейности изискват минимален брой наети лица, независимо дали съчетават доброволчество или нает персонал.	Социалните предприятия са предприятия, които изключват разпределението на печалби, както и такива, на примера на кооперативите,

	които разпределят печалбите си само в ограничена степен. Поради тази причина, социалните предприятия избягват поведение, което максимизира печалбите дотолкова, доколкото ограниченото разпределение на печалбите е водещ принцип на тяхното функциониране.

Източник: Butters, S. Researching Social Enterprise. New Co-operator Journal, Vol. 30, 2009, p. 45.

По примера на Сам Бътерс непопулярен поход прилага и професор Джим Браун от университета Бристол във Великобритания. За дефинирането на социалното предприятие той първоначално идентифицира няколко ключови и взаимосвързани елементи, наречени **„критични инциденти”.** Те именно, според автора, предопределят **еволюцията** в разбирането на същността на социалното предприятие. Впоследствие британецът „открива” в научната литература онези определения, които са „еталон” на съответния критичен инцидент (Таблица 2).

Таблица 2.

„Критични инциденти” и определения на социалното предприятие

Първи критичен инцидент	**Определение на първи критичен инцидент**
Създаването на социалното предприятие във Великобритания Този инцидент води до развитие на социалната визия на страната като алтернатива на икономическата стратегия.	Социалните предприятия са бизнеси, които правят много повече от това да правят пари. Те са сърцевината на социалната икономика и преследват цели – социални и икономически, като обучение, личностно развитие, устойчиви работни места, създаване на заетост и пр.
Втори критичен Инцидент Разработване на типологии на социалното предприятие Определят се типове социални предприятия – кредитни съюзи, общински социални предприятия, кооперативи, дарителски фондове, предприятия – посредници на пазара и труда и пр.	**Определение на втори критичен инцидент** Социални предприятия са всички видове предприятия, които действат в условията на пазарна конкурентна среда, преследват социални цели и изграждат социален капитал чрез социална принадлежност и включване на ключови акционери.
Трети критичен инцидент Правителствата на държавите обръщат внимание на социалното предприятие като социална икономическа концепция за развитие.	**Определение на трети критичен инцидент** Социалното предприятие е обобщаващ термин на предприятия и институции, които постигат социални цели. Те са конкурентоспособни бизнеси за задоволяване на социални нужди.

Източник: Broun, J. Defining Social Enterprise. www.huckfield.defining-social/enter-prise, (10.10.2015)

По мнение на изследователя, формирането на социалното предприятие в началото на осемдесетте години е факторът, който предопределя изключителния растеж на работническите кооперативи във Великобритания, а и по цял свят. Впоследствие политиката е ревизирана, тъй като те (кооперативите) стават изключително зависими от държавите във финансово отношение. По тази логика опасенията на Сам Бътърс са хронологично обвързани със съвременните зависимости на европейските социални предприятия от финансиращите ги институции на Европейския съюз. Тази тенденция е особено характерна за предприятията в интегриращите се страни – членки на Съюза.

Изследванията на Джим Браун свидетелстват за еволюцията на социалното предприятие, най-силно изразена във Великобритания. Причината за това е дългата историческа традиция на тези предприятия именно там, както и множеството институции в подкрепа на развитието им. Една от тях, създадена с държавна помощ през 2000 г. е „Сдружението на социалните предприятия във Великобритания”. Десетилетие след своето основаване учредителите на сдружението формулират общо шест принципа, изведени от успешните им социални практики и синтезирани от Питър Кел. (Таблица 3)

Таблица 3.

Принципи на социалното предприятие

Принцип	Характеристика: предписание за действие
Социална мисия (опазване наоколната среда), дефинирана в официалните документи	Мисията трябва да формулира социални приоритети или такива, свързани с опазване на околната среда. Мисията трябва да притежава възможност за гъвкавост и предприемаческо развитие, а не да ограничава предприемаческите възможности.
Генериране на приходи посредством икономически дейности	Социалните предприятия са вид бизнеси, следователно трябва да формират голяма част от доходите си чрез икономическа дейност или дейности. Новостартиращите бизнеси се нуждаят от финансиране, за да се превърнат в източник на приходи. Предвид това, в период от две години след старта, съвременното, новосъздадено социално предприятие трябва да генерира половината от своите приходи чрез собствена икономическа дейност.
Реинвестиране на печалбата	Реинвестирането на печалбата е критична точка на отличие на социалното предприятие от стандартния бизнес. По-голяма част от печалбата на социалното предприятие следва да се реинвестират в последващи социални дейности (или дейности по опазване на околната среда). Реинвестирането не е равнозначно на създаването на социално благо и в това отношение съществуват и други начини за финансиране, които социалното предприятие би могло да избере. Реинвестирането на печалбата е индикатор за това, че предприятието не обслужва интересите на акционери и собственици.

Независимост и автономност	Социалните предприятия са автономни и независими от държавата. От друга страна, те не са постигнали напълно тази независимост – т. е. те са в процес на постигане на тази цел. Например, стартиращи предприятия в публичния сектор могат да действат само в рамките на ограниченията на публичния сектор за определен период, докато изграждат собствената си визия и устойчивост.
Контрол върху изпълнението на социалната мисия и цели	Собствеността и управлението са значими теми в развитието на социалното предприятие и „идеалното” социално предприятие трябва да бъде притежавано и управлявано в полза на мисията, заради която то е създадено. В случай на социално предприятие с дялово участие на акционерите по-голяма част от участието трябва да бъде в полза на мисията.
Прозрачност и отчетност	Социалното предприятие действа в полза на обществото, следователно прозрачността и отчетността са от изключителна важност за неговото функциониране и развитие. Съществуват различни начини за защита на социалната мисия. Много важен е изборът на подходяща структура на отчетността: контролен борд, директорски борд и др.

Източник: Kell, P. Social Enterprises in UK. Journal of Social Enterprise, Vol. 2, 2015, p. 45.

За разлика от изведените по-горе определения и теоретични схващания, Ларс Хулгерд поставя един единствен водещ акцент на социалното предприятие – **гражданското общество**. Според ръководителя на Института за социални иновации в Дания: „Социалното предприятие създава социална ценност, която се формира в сътрудничество между хора и институции от гражданското общество. Те са ангажирани в създаването на социални нововъдения, които обикновено предполагат социална и икономическа дейност” (Hulgård, L. 2010). Определението на автора се позовава на някои водещи критерии: гражданско общество, социална полезност, икономическа дейност и иновации. Характеристиките на тези критерии са:

- Критерият „**гражданско общество**” се основава на доказателства на практиките на социалното предприятие по света, които на челно място поставят интересите на уязвимите общности. Социалното предприятие се представя като процес на насърчаване на иновативни дейности в партньорство с различни видове неправителствени предприятия, доброволчески сдружения и кооперации. Освен това, разбирането на ролята на гражданското общество има за цел, според Ларс Хулгерд, да се разграничи по-ясно съдържанието и смисъла на социалното предприятие от социалните дейности в публичния и особено в частния сектор.
- Социалното предприятие създава **социална полезност**. Тя би могла да бъде реализирана в широк смисъл, по примера на глобални социални предприятия, чиито цели кореспондират с нарастване на образователните и здравните възможностите на населението, осигуряването на храна, питейна вода, обществени грижи, социална справедливост и още много други ресурси. От друга гледна точка, социалната полезност би могла да се проучва и анализира в по-тесен смисъл, според автора, с акцент върху социалните блага на местно, регионално и/или национално ниво.
- Неразривно свързани със социалната полезност са **иновациите**. Така например в определението се подчертава обстоятелството, че социалното предприятие има за

основна цел формулирането на нов, иновативен подход към разрешаване на даден социален проблем или проблеми.

- Дейностите на социалното предприятие имат **икономическо въздействие** върху общностите и/или върху участниците в дейността. Тук икономическият елемент следва да се разбира, според датския изследовател, в широк контекст, като се избягва личният интерес на акционери или собственици. Икономическият интерес би следвало да е в полза на ръководителя на социалното предприятие, но и в подкрепа на заинтересованите страни – хора, обществени групи, програми, медии пр., които подобряват своя капацитет, достъпа си до услуги, развиват своите интереси, структури и общности.

По примера на Ларс Хулгерд, немският изследовател Брудер извежда своя дефиниция от позицията на изследователския си обект – **нестопанския или гражданския сектор**. Според автора: „Социалното предприятие е неправителствено предприятие, което съчетава посвещението или страстта на социална мисия с иновативността. В този смисъл социалното предприятие генерира приходи в подкрепа на неговата социална мисия” (Bruder, O. 2015). В допълнение, Брудер установява, че редица предприятия извеждат за изпълнение на своите специфични цели собствени дефиниции, пряко обвързани с тяхната специфична мисия – например проблеми и перспективи на хора с ниски доходи, хора в неравностойно положение и пр.

Социалното предприятие, от своето възникване до неговите по-съвременни интерпретации, е неделима част от социалната икономика и политика, с дълбоки традиции на „стария” континент. Поради това ролята на социалното предприятие е обект на интерес от страна на редица институции на Европейския съюз. Така например, дефиницията на **Европейската комисия** надгражда изведените по-горе теоретични схващания, като за разлика от тях определя някои нови за разбирането на социалното предприятие характеристики, а именно: предприятието като елемент на социалната икономика, както и участието на служителите и на заинтересованите страни в изпълнение на неговите приоритети. В резултат интересуващата ни категория бива определена като: „Социалното предприятие е оператор в социалната икономика, чиято основна цел е постигане на социално въздействие, а не реализирането на печалба за своите собственици и акционери. То работи чрез предоставяне на стоки и услуги за пазара по предприемачески и иновативен начин и използва печалбата си за постигане на социални цели. Социалното предприятие се управлява по прозрачен и отговорен начин и включва често участието на служителите и други заинтересовани страни.” (European Commission Communication. 2015)

В друг документ на Европейската комисия, посветен на социалните и бизнес инициативи на държавите-членки, се посочва: „Социалните предприятия са ключова цел, чрез която би трябвало да се постигне социална и икономическа трансформация, заложена в целите на Стратегия „Европа 2020.”(European Commission. 2013) Причините за това се съдържат в основните характеристики на социалните предприятия, характерни за Обединена Европа:
Социалните предприятия генерират значителен принос за обществото, за околната среда и за регионите.

- Социалните предприятия допринасят за т. нар. „умен” растеж, като реализират социални иновации, съответстващи на незадоволените потребности.
- Социалните предприятия насърчават заетите да учат, да създават и да усъвършенстват съществуващите модели на функциониране и на управление.
- Социалните предприятия на Европа създават устойчив растеж като допринасят за подобряване на околната среда в дългосрочен план.
- Социалните предприятия създават устойчиви работни места на уязвимите групи: жените, младежите и възрастните хора.

Изследването на Европейската комисия доказва в емпиричен план, че към 2012 г. повече от 11 милиона души – граждани на Европейския съюз, са заети в дейностите на

социалните предприятия и иновациите, което представлява около 5% от активното население на континента. В детайлен план заетостта обхваща 8,5% от активното население във Финландия; 7,7% от населението във Великобритания; 6,3% в Германия; 6,0% в Белгия; 5,4% в Италия; 5,1% във Франция. Поради гореизложеното и други фактори, се доказва, че социалните предприятия от 2005 до 2012 г. се отличават с устойчиво нарастващ темп на наети и самонаети лица.

Последвалото изследване на Европейската комисия е сериозен опит за анализ на съществуващите практики в общо двадесет и осем страни-членки, както и в такива, които са в процес на присъединяване - Лихтенщайн и Исландия. (European Commission Communication. 2014)

Проучването установява в теоретичен план най-общо три взаимосвързани факта. Първо, определенията и дефинициите на социалното предприятие в различните държави на Обединена Европа варират в значителна степен. Второ, липсата на утвърдени дефиниции в редица страни, сред които е и България. Трето, различията в съдържанието и липсата на дефиниции (първите факти) затрудняват в голяма степен сравненията по страни, както и ефективността на резултатите. В допълнение на горепосоченото, изследването на Комисията, в синтезиран вид, констатира:

- Налице са редица трудности не само в дефинитивен, но в оперативен план, по-характерно изразени при новите страни-членки. Според анализите на Комисията в тези държави концепцията за социалното предприятие като предприемаческо предприятие със социални функции е „новост”. Поради това развитието на социалното предприятие в страни като България например е на много ранен етап. Поради това заключенията за бъдещето му са неоднозначни и твърде спорни.
- Социалните и предприемаческите инициативи в новоприсъединилите се държави са силно зависими от външни фактори, като например Европейският социален фонд. Неговите задачи са свързани с осигуряването на финансиране, консултантска дейност, обучение и подготовка при формирането и при развитието на нови социални предприятия.

Изследването на Европейската комисия установява липсата на официална дефиниция на социално предприятие в България (дефиниция, част от закони, разпоредби, нормативи и пр.). Независимо от това, в практически план изследването доказва развитието на тези структури в страната ни, главно в резултат на дейността на гражданския или т. нар. нестопански сектор.

Посочените констатации по-горе са потвърдени и при изследване на актуалното състояние на социалните предприятия в нашата страна въз основа на програмните механизми на Европейския съюз и Европейския социален фонд през 2015 г. (Европейски социален фонд. 2016) Според резултатите на „Доклад – социални предприятия в България”, поради слабото развитие на своя предмет статистиката относно социалните предприятия и социалните иновации в нашата страна е недостатъчно проучена. Установява се също така, че обществото ни не създава адекватни възможности за социално включване на уязвимите групи, както и слабото интегриране на бизнеса със социалните предприятия.

Заключение

В заключение, изведените концепции ориентират в разбирането на социалното предприятие. Техният по-внимателен анализ позволява, от друга страна, да се определят някои **характерни черти** на това предприятие, както и да се установят и **нови доводи** при неговото определяне, а именно:

- **Социалното предприятие е специфичен вид предприятие, фокусирано върху предоставянето на социални блага или полезности**. Особеност от първостепенно значение е разбирането за неговата социална, обществена роля. В най-общ план дейностите на социалното предприятие допринасят за формирането и за развитието на важни, структуроопределящи сектори в даден регион, държава, обединение, като здравеопазване, образование, сигурност и пр.

- **Социалното предприятие е тясно свързано с иновациите и предприемачеството**. Това предприятие „открива” социалните потребности и ги удовлетворява по един иновативен път. Технологията за реализирането на този процес също е иновативна по съдържание: както доказват проучените изследвания, в редица случаи дивидентите за собствениците и акционерите не се преразпределят, напротив, те се инвестират в нови предприемачески начинания. Именно така социалното предприятие реализира иновации, като същевременно постига социална възвръщаемост на вложените ресурси в полза на заинтересованите страни и на обществото като цяло.
- **Социалното предприятие има не само социална роля, но и съществена икономическа значимост**. Според изследване от 2010 г. социалните предприятия в Америка и някои европейски държави изпреварват малките и средни предприятия по отношение на растежа.
- **Социалното предприятие има важна роля в Европейската стратегия за развитие на предприятията до 2020 г**. Съобразно тяхната мисия – постигане на социален и обществен принос, те следва да изпълняват важни функции за развитие на Европейското икономическо пространство: създаване на устойчиви работни места; подпомагане на социалната и работна интеграция; подобряване на качеството на социалните и здравни грижи; усъвършенстване на образователния процес и други. Социалните предприятия следва да допринасят за интегриращ и „умен” растеж на социалния сектор и на обществата, посредством въвеждане на иновативни и ефективни начини за намаляване на вредните емисии на парникови вещества в атмосферата; ефективно използване на природните ресурси и енергийните източници; фокусирането на научните и образователни изследвания върху социалните иновации; използването на последно поколение технологии и масови комуникации и т. н.
- **Социалното предприятие като съвременна научна и академична област се развива в целия свят**. В подкрепа на това учебни програми на ниво бакалавър, магистър и доктор стартират и се реализират успешно в университети във Великобритания, Дания, Америка, Канада, Италия, Япония и в други държави. Примерите са: University of East London´s (UK); Roskilde University’s (Denmark); Harvard, Duke, Columbia (USA); Oxford Universities (UK) и др. Проучването в това направление установи, че част от учебните програми са предназначени изцяло за целите на частния бизнес, други са тясно профилирани за усъвършенстване на неправителствения сектор, трети са насочени конкретно към преодоляване на проблемите на правителствения сектор.

Въпреки изведените по-горе дефиниции, установените характерни черти и нови доводи при определяне на същността и съдържанието на социалното предприятие, се открояват редица недостатъчно проучени въпроси и актуални дискусии. Дебатите по темата се синтезират в голяма степен до два взаимосвързани аспекти: какви видове социални предприятия се създават и какви са техните специфични цели.

При по-задълбоченото изследване на социалните предприятия е необходим **комплексен подход**. Този подход, освен социалните предприятия, следва да включва още приносите на отделните личности, на домакинствата, на групите. Не би следвало да се пренебрегва и ролята на регионалните, на националните и на наднационалните институции и на техните политики за развитие на приоритетните й области – здравеопазване, сигурност, образование, спорт, култура и пр. На следващо място, би следвало усилията на проучванията да се концентрират както по отношение на социалните, така и повод на бизнес предприятията и на техните приноси. Взаимното изучаване на социалните и на традиционните предприятия, в перспективата на бъдещи изследвания, би позволило задълбочено проучване и анализ на взаимодействията помежду им, с цел развитие на техния организационен и управленски потенциал. Интегрирането знание би усъвършенствало и двете основополагащи концепции и би довело до развитие и усъвършенстване на техните приноси в полза на хората и на обществата.

Използвана литература

1. Европейски социален фонд. Оперативна програма: „Развитие на човешките ресурси”. Доклад – социални предприятия в България. http://social_lentreprise.bg (01.02.2016).
2. Европейски икономически и социален комитет. Становище относно: „Социално предприемачество и социално предприятие”. http://www.webapi.eesc.eusocialenyreprise.org.bg. (10.04.2016).
3. Baker, P. Training in the social economy. London: Routledge, 2010.
4. Butters, S. Researching Social Enterprise. // New Co-operator Journal, Vol. 30, 2009.
5. Broun, J. Defining Social Enterprise. http://www.huckfield.defining-social/enter-prise, (10.10.2015).
6. Bruder, O. The four Lensens Strategic Framework: Toward an integrated Social Enterprise Methodology. // Social Policy and Administration Journal, Vol. 22, № 87, 2015.
7. Clark, A. Unlocking the Potential of Social Enterprise & Entrepreneurship. http://www.cosial/entreprise.textbox, (10. 06. 2012).
8. Dees, G. Social Enterprise: Private initiatives for the common good.Working Paper Series №9-395-116, Harvard Business School, 1994.
9. Hulgárd, L. Discourses of Social Entrepreneurship. // European Research Network, 2010.
10. European Commission Communication http://www.eesc.europa.reprise.org.bg (10. 04. 2015).
11. European Commission. The Social Business Initiative. htpp://www.ec.europa.eu/internal_market/publications/doc (12. 05. 2013).
12. European Commission. Practice and Policies in the Social Enterprise.htpp://www.ec.europa.eu/users/admin/Downloads/study_social_enterprises. (12.07.2014).
13. Kell, P. Social Enterprises in UK. // Journal of Social Enterprise, Vol. 2, 2015.

SOCIAL ENTERPRISE: THEORETICAL BASIS AND PERESPECTIVES

Julian Narlev[1]

[1] University of Economics, Varna, Bulgaria
jnarlev@ue-varna.bg

Abstract. Since the 1980s the issues of social enterprises have gained particular popularity, practical and applied, as well as scientific significance. For a short period of time - almost half a century - social enterprises have become an integral part of education and academic research; they have turned into factors affecting noticeably the social and economic policy. The formation and development of social enterprises are the consequence of the profound social, demographic, cultural, global and public changes - the result of capitalism and its cornerstone, the enterprise. This contemporary and innovative theory is a natural extension of the strategies for change in societies and the world - both globally, and in response to the non-profit, public and business sectors - in an attempt to solve the topical and important issues of the time.
In view of the circumstances given above, the present study aims to study and analyse - in the theoretical plan basis aspects of social enterprises, and on that to draw and systematize their perspectives for development.

Key words: social enterprise, social innovation, social entrepreneurship, entrepreneurship management, social management.